

Minutieus onderzoek

naar het
verleden
van het
oude stadhuis

In 1620 verkocht Koning Jacobus I van Engeland het monopolie voor het vervaardigen van stenen tabakspijpen aan een Londense compagnie. De Londense pijpmakers werden schatplichtig aan deze compagnie, die van buiten Londen werden vogelvrij verklaard, indien zij hun ambacht bleven uitoefenen. Zij werden dus brodeloos. Prins Maurits maakte van deze situatie gebruik door deze pijpmakers als soldaten voor zijn leger te huren. 's Zomers trokken zij in het leger vechtend rond, 's winters zwierven zij, afgedankt, opnieuw door het land, plunderend op eigen gelegenheid. Dit bezorgde de stadhouder menig protest en aarzeling bij zijn financiers, de Hollandse steden. De oplossing voor dit euvel vondt de grote legeraanvoerder door zijn huurlingen en

hun gezinnen in de stille tijd hun oude ambacht uit te laten oefenen. Uit dit inzicht is de Goudse pijpenindustrie gegroeid.

De conjunctuur voor het tabaksroken werd begunstigd doordat Hollandse oorlogs- en handelsschepen met succes de kaapvaart beoefenden tegen de Spaanse schepen, die de tabak uit de Spaanse kolonies haalden. Het tabaksroken kwam zo zeer in de mode, dat in plaats van etentjes of drinkpartijen, rookbijeenkomsten werden gehouden, waarvoor, als het heel chic moest, speciale pijpen met inscripties werden gebakken . . .

Het lijkt, zo op het eerste gezicht, ongelooftwaardig, dat deze historische feiten ook maar iets met de geschiedenis van het Haagse stadhuis te maken hebben, maar bij uitgebreide studie over dit gebouwencomplex kwam de heer J. C. Herpel, hoofdarchitect van de Dienst voor Gemeentewerken, toch zo ver, dat hij deze kennis bij bepaalde vondsten (van kleine witte, aardewerken pijpjes uiteraard) niet kon missen, dus diende op te sporen.

En hiermee bleek opnieuw, dat de geschiedenis van een bepaald object niet anders te bestuderen en te beschrijven is, dan in het nauwste verband met historische feiten van overal elders: de historie van een gebouw, een stad hangt ten nauwste samen met die van het land, met die van een

Architect J. C. Herpel
duikt diep in
de Haagse historie

groot deel van de wereld. Als niet Jacobus de Eerste zo in geldnood had gezeten, dat hij, tegen de wil van zijn parlement in, het pijpenmonopolie aan een slimme handelaar had verkocht, had de heer F. K. Pet, tekenaar bij de Dienst van Gemeentewer-

**De plaats,
waar vroeger
het goud werd bewaard
is nu dichtgemetseld:
de oude geldkelder**

dit onderzoek heb ik zo veel mogelijk deskundigen op elk gebied hun meningen gevraagd en uit deze details heb ik het totaal van de geschiedenis gepoogd op te bouwen."

Het onderzoek begon voor hem met het raadplegen van tekeningen en geschriften,

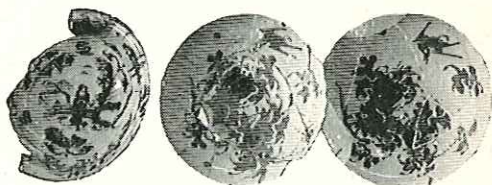
en uiteraard met het moeizaam zoeken naar deze documenten in archieven en verzamelingen. Dit naspeuren van het bronnemateriaal kostte veel tijd, maar het was, als altijd, bijzonder belangrijk; ook al, omdat de onderzoeker, hoe verder hij vorderde, steeds meer belangstelling voor zijn onderwerp kreeg. Het kreeg hem „te pakken”, en dat was juist geschikt om hem de zeer vereiste volharding bij de komende verwickelingen van het onderzoek, dat in totaal drie jaar duurde, te geven.

Hoe verder hij kwam, hoe meer vermeende zekerheden omtrent de geschiedenis vraagtekens werden, vraagtekens, waarvan er tenslotte maar

ken en de eerste helper bij dit werk van de heer Herpel, in 1955 niet met voorzichtige vingers het zand van een gebarste pijpekopje kunnen wrijven. Een pijpekopje, dat een aanwijzing kon geven omtrent de ouderdom van dat deel van het gebouw waarin het gevonden was.

Het is niet zo'n vreemde zaak, wanneer een architect een opdracht krijgt om een historisch onderzoek te ondernemen. Bij de grote opgravingen in Babylon en Niniveh zijn ook architecten aan het werk geweest en ook de huidige belangrijke buitenlandse opgravingsexpedities hebben steeds een architect in de staf opgenomen, omdat deze architecten beter dan anderen de taal der stenen kunnen verstaan, waarin de oude gebouwen van de zeden, gewoonten en gebeurtenissen van vroeger vertellen. Bij het onderzoek van het oude Haagse stadhuis hebben velen hem geholpen.

„Ik zie het zo” zegt de heer Herpel, „Een architect moet alle concrete kennis, die hij heeft opgedaan, loslaten en destilleren tot een constructief en esthetisch gevoel. Dan moet hij om zich heen een staf van deskundigen verzamelen, en de gave bezitten om met de kennis en kunde van deze mensen, een schepping te maken. Bij

enkele in uitroeptekens konden veranderd worden.

Daarna kwam het praktische onderzoek, waarbij het gebouw van onder tot boven, van binnen en van buiten, tot in de laatste details werd onder-

zocht en vergeleken met prent- en tekeningenmateriaal. Hoe ingewikkeld ook dit was kan ieder begrijpen, die het Oude Stadhuis, met zijn gangetjes en groenbemoste binnenplaatsjes, steeds weer op elkaar uitziende kamers, zijn vele trappen maar ook zijn fraaie zalen, zijn heerlijke schepenzaal, en met zijn fraaie gevels van de meest uiteenlopende stijlen, wel eens rustig heeft bekeken.

Dit alles echter was nog niet genoeg voor een stevig gefundeerd oordeel. Dit kon pas gegeven worden na een nauwkeurig onderzoek van de funderingen van het oudste deel van het gebouwencomplex, omdat men daarna, aan de hand daarvan en wellicht ook van andere vondsten, pas precies zou kunnen zeggen of wat men tot nu toe omtrent de geschiedenis van dit complex heeft beweerd, ook waarlijk zo is geweest.

Opgraven is niet ieders werk. Gemeentewerken trof het door op haar tekenkamer de tekenaar F. K. Pet te hebben, een man die, met zijn speciale hobby (sinds zijn twaalfde) voor oudheidkundige zaken, de juiste man bleek om bij dit onderzoek hulp te verlenen. In hoofdzaak samen met de heren G. Taal (eerste metselaar) en M. van Soldt (opperman), die ook al een speciale interesse ontwikkelden en op den duur, „hun vingertoppen op het eind van hun schop” leken te hebben, wrong men zich in de vaak nauwe ruimten onder het gebouw. Zij voelden aan, wat de heer Herpel door zijn studie op bepaalde plaatsen meenden te kunnen verwachten en het is daarom begrijpelijk, dat hij deze groep medewerkers en speciaal de heer Pet zijn „gevoelszenuw” of „speurneus” noemde. Bij intuïtie voelden deze mensen, waar er „grof” een sleuf kon worden gegraven om plaats te maken voor duimstok en liniaal, of waar in de buurt van de diep onder de veengrond op zand rustenden metersbrede stapelmuren „fijn werk” of „zeven met de schop” nodig was, waar wel-

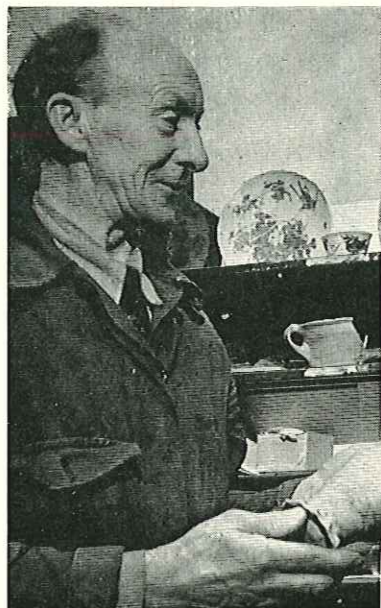
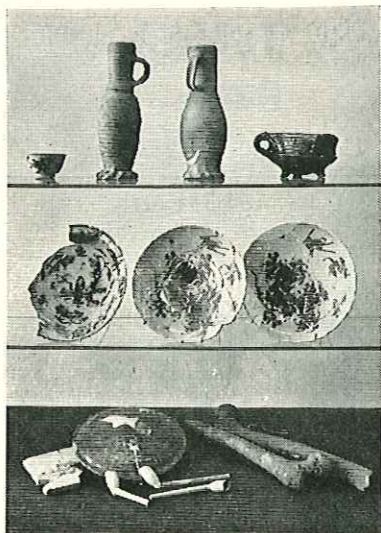
Tussen neus en lippen

In verband met de eventuele plannen voor het door ambtenaren grotendeels verlaten oude stadhuis van onze stad kreeg de heer J. C. Herpel, hoofdarchitect van de Dienst voor Gemeentewerken, onlangs de opdracht een onderzoek in te stellen naar de esthetische en historische waarde van dit gebouwencomplex tussen de Groenmarkt en de Grote Kerk.

Een vluchtig onderzoek bleek onvoldoende, het werk kostte drie jaren. Het onderzoek strekte zich uit tot het begin van de vijftiende eeuw, tot de tijd waarin, ongeveer op de plaats van de Schepenzaal de behuising van de Heer van Brederode gelegen zou zijn en een smal pad liep van de Oude Molstraat naar de Nieuwstraat.

De conclusies van de heer Herpel kunnen nu betrouwbare uitgangspunten vormen voor de maatregelen die genomen zouden kunnen worden in verband met een gewijzigde bestemming van dit oude raadhuis; de vier dikke delen van zijn rapport zijn, mede door de vele fraaie foto's een waardevolle bijdrage voor de kennis van de geschiedenis van een van de oudste gebouwen van onze stad.

Het onderzoek, zegt hij, is gehouden „tussen neus en lippen”. Hij voerde tegelijkertijd vele andere, vaak spoedeisende opdrachten uit. Architect Herpel heeft o.a. de scholen aan de Roemer Visscherstraat, Pieter Langendijkstraat, Braambruggestraat, Amerongenstraat, Renswoudelaan, Rijslag, Paets v. Troostwijkstraat en Dr. de Visserplein gebouwd) die zijn naspeuringen meestal naar de avonduren verdrongen. Maar wat doe je, als de historie je „te pakken” krijgt?

**Vondsten in de grond
kunnen leiden tot conclusies**

licht oude voorwerpen of scherven gevonden konden worden. Het inzicht en het gevoel voor ambachtelijke kunst van de heer Pet ontdekte doorgaans direct welke vondsten aan heel of gebroken vaatwerk, pijpkopjes, glasscherven van oude wijnroemers voor het onderzoek waarde hadden en zo kon men al spoedig op de stalen tafels in het moderne laboratorium van de fotografische dienst van Wederopbouw en Stadsontwikkeling Jacobakannetjes, zorgvuldig gerestaureerde schalen, pijpen met inscripties als „DIENAER ORANIEN HAEG”, botten en potten vinden, die daar, om het rapport van architect Herpel te illustreren, werden vereeuwigd.

De architect Koldewey, de opgraver van de stad Babylon, zegt van zijn Arabische grondwerkers: „Als je naar deze ploeg gravers kijkt, zie je dat ze niets doen, als je niet naar ze kijkt *weet* je dat ze niets doen!”

„Maar mijn mensen”, zegt de heer Herpel, „werden zo nieuwsgierig, dat zij wel verder hadden willen gaan dan voor het onderzoek strikt noodzakelijk was.”

Het speurderswerk op vier meter onder de grond wordt natuurlijk uiterst interessant. Het is bijna onbegrijpelijk hoe op die diepte levende aardvormen nog kunnen worden aange troffen. Ook is het interessant, wanneer men onder de plavuizen van de keldervloer een oude waterput ontdekt en daarin af kan dalen, om een halve meter onder het zand van de

bodem een gave, Keulse pot te vinden, die daarin meer dan honderd jaar geleden uit de handen gegleden moet zijn. Het graafwerk strekte zich zelfs buiten de muren van het complex uit, waarbij weer anderen werden ingeschakeld om, door een negatief resultaat een positieve aanwijzing te geven omtrent het ontstaan van de ronde gevel aan deze zijde van de Groenmarkt. Er werd n.l. aangenomen dat de ronding het gevolg was van het feit, dat

Krijgsraad: architect J. C. Herpel met zijn helpers M. van Soldt, G. Taal en F. K. Pet

de rooilijn de fundering gezocht had van de oude kapel die hier heeft gestaan, nu weet men, dat de muren van de kapel verder naar buiten stonden.

Maar ook een heel andere groep mensen is ten nauwste bij het werk betrokken geweest, dat verzet moest worden, voordat het Gemeentebestuur een welomschreven en punctueel toegelicht oordeel kon worden voorgelegd. Een rapport wordt geschreven, herschreven en verbeterd, nog eens herzien en opnieuw gecorrigeerd. Daarna wordt het getikt en de tikkamer moet maar zien wijs te worden uit een oerwoud van doorhalingen, toevoegingen, correcties en strepen. Onder leiding van mej. H. van den Berg, de chef van deze afdeling, is door de dames van de typekamer een moeilijk werk nauwkeurig uitgevoerd. Het valt niet mee, voor iemand die gewend is normale zakelijke brieven en ambtelijke rapporten te tikken, om middelneder-

landse teksten, door hun spelling haast onleesbaar, feilloos over te tikken, om stencils te maken en, omdat de schrijver nog een, twee woorden bij nader inzien noodzakelijk moet veranderen, over te maken, zolang tot drie dikke boeken gereed zijn. Het is een groot werk, waar men geneigd is — omdat het zo onopvallend gebeurd is — overheen te zien, wanneer men de boeken voor zich neemt en geboeid als de onderzoekers zel-

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

Ook fotografisch
soms moeilijk werk,
diep onder
of hoog boven
de begane grond
(A. E. Kremers,
dienst W en S)

ve — aan het lezen slaat. Zo geboeid, dat men zich kan voorstellen, dat ook de directeur van Gemeentewerken, de heer Bolomey, zich in overall heeft gestoken, om zijn speurders achterna te kruipen in de wirwar van gewelven en fundamenten, groeven en afgebrokkelde stapelmuren.

Maar ook de Rijksarchivaris, de Gemeentearchivaris met zijn staf, de pas overleden Directeur van Bouwen Woningtoezicht, de conservator van de afdeling Haagse historie van de Dienst voor Schone Kunsten, de conservator van het Rijks Oudheidkundig Bodemonderzoek en de architecten van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg hebben de blootlegging van de fundamenten en de vondsten van aardewerk, glaswerk en tegels met grote belangstelling gade geslagen.

Geboeid als al diegenen die ermee te maken kregen, omdat men achter de taal van muren en binten, achter de scherven van het grove boeren-aardewerk, achter de lijnen van de vergeelde documenten, een rijk panorama van het menselijke leven in vroeger tijd zich ziet openen. Zoals dat levensverhaal van Jacobus van Deventer, de eerste man in de geschiedenis, die de plattegrond van het dorp Die Haghe naar eer en getewen tekende

In de Middeleeuwen had de reiziger geen kaart van het land en de steden die hij doortrok. Plattegronden werden alleen voor militaire doeleinden getekend.

Waar Jacob van Deventer, die omstreeks 1515 werd geboren, zijn ambitie voor het tekenen van kaarten vandaan had, is niet bekend, maar zeker is het, dat hij reeds jong een zekere roem had gekregen als tekenaar van kaarten van de noordelijke gewesten. Op een keerpunt van de tijd als onderdaan van Karel de Vijfde geboren als een man, die naast zijn passie voor de plattegrond geen ruimte voor veel politieke overwegingen over had, was hij bijzonder verveerd door een opdracht van de Spaanse Koning om kaarten van alle belangrijke Nederlandse steden te tekenen. Dat deze opdracht een militaire achtergrond moest hebben ten opzichte van een land, dat roerig tegen de overheerser begon te worden, zou hem bekend geweest kunnen zijn, maar mogelijk vond hij de opdracht en de positie die hij, met zijn vrijgeleide van de Koning en zijn rechten op een paard, voldoende materiaal, zonodig tolken en gidsen, kreeg, te mooi om lang over het doel van dit werk na te denken.

Ondanks de primitieve wijze van meten door middel van kettingen was zijn werkmethode weldoordacht. Hij paste vanuit de torens driehoeksmetingen toe, waar andere tekenaars hun plattegronden straatje voor straatje aan elkaar breiden. Hoewel zijn plattegronden zich vooral bezig hielden met in- en uitvalswegen van de stad, met de voor een eventueel arriverend Spaans leger belangrijke wegen en steunpunten in de stad, door hun nauwkeurigheid geven zij

de historicus nu nog belangrijke, betrouwbare gegevens.

Stad na stad reisde Jacob af, zijn werk heeft jaren geduurd en wellicht zou hij nooit verder hebben nagedacht indien niet Leuven tijdens zijn verblijf in die stad, door de Spaanse troepen was overvallen en geplunderd. Heeft hij hier gezien, welke partij hij met zijn tekenarij ging steunen?

De geschiedenis laat zulke vragen onbeantwoord. Zeker is het, dat hij de vrouw bij wie hij woonde, ijlings verliet, zelfs met achterlating van menige schetskaart. Hij vluchtte naar Keulen, met het belangrijkste materiaal dat hij had, zodat het bestuur van deze stad in rep en roer kon komen toen het een uitleveringsbevel ontving. Jacob van Deventer dook onder, maar dit is hem, op zijn voor die jaren hoge leeftijd, na een vrij en zwerwend leven, noodlottig geworden, zo-

dat hij na drie jaar, in 1575, stierf. Enige tijd later gaf Keulen zijn natenschap, de fraaiste serie plattegronden in die tijd van steden gemaakt, aan Spanje terug. Het was te laat om ze te gebruiken. . . .

Wat dit met het Haagse stadhuis te maken heeft?

Op een van die kaarten, de oudste bekende plattegrond van Den Haag, staat een klein huisje aangegeven met een opschrift „Civita Domus”. Het is het dorps-huis: het gebouwtje is slechts schetsmatig, maar toch nog wel karakteristiek aangegeven. Het stond niet aan de Groenmarkt maar aan het Kerkplein; verdere inlichtingen had de vijand niet nodig om de burgemeesters en de vroedschap te vinden. Maar voor de historicus is deze aanduiding en deze karakteristiek weer een van die vele kleine informaties, waarop misschien een conclusie zou kunnen worden ge-grondvest.

Toen het oude Stadhuis nog nieuw was

Burgemeesters keken uit over kermis en schavot

Drie en een halve eeuw geleden was het oude stadhuisje van Den Haag nog nieuw. Het stond daar als een opvallend modern gebouw van gans andere allure dan wat de burger van Die Haghe tot dan toe kende; een van de eerste en fraaiste vertegenwoordigers van een bouwtrant, die later Renaissance genoemd zou worden. Het stond daar midden in een levendig en kleurig dorp en nam heftig deel aan het burgerlijke leven.

Hoe dit leven geweest moet zijn vertelde ons de heer Herpel, aan de hand van wat hij in boek, steen en geschrift over het laat-middeleeuwse leven heeft gevonden.

Wie een huis bouwt, begint met de kelder. Op de kelders rust ook het Oude Stadhuis van 's-Gravenhage. Zware gewelven, ruw, brokkelig metsel- en stapelwerk, voor een deel ouder dan dit stadhuis, omdat er eerder wellicht andere bouwsels op gerust hebben. In die kelder vond men de attributen van macht en rechtvaardigheid: de geldkelder en het gevang.

Werd men in het gevang geworpen, dan was men overgeleverd aan de gunsten van de „sipier”. Deze nederige dienaar van het gerecht kreeg een vergoeding per gevangene. Hoe minder een slecht man aan zijn gevangenen gaf, hoe beter hij met zijn

Een van de eerste en fraaiste voorbeelden van de Renaissance-stijl in Nederland: het oude Stadhuis van 's-Gravenhage

toelage uitkwam, de reglementen op dit gebied konden vaak ongestraft opzij worden geschoven.

Niet alleen booswichten en oproerkraaiers kwamen voor het gevang in aanmerking, ook een lange rij van bekwame en hoogstaande burgers, zoals Jan de Bakker en de De Witten, hebben het van binnen gezien. In een felle en heftige tijd, waarin liefde en haat, in opbruisender naturen dan de onze, dichterbij lagen en sneller in hun tegendelen verkeerden, waarin spanningen spontaner en eerder onder een dunnere laag beschavingsvernis uitschoten, kon iedereen op iedere tijd in die kelder terecht komen.

De toegang tot de kelder onder het raadhuis was een wenteltrap in de voet van de toren, in die zelfde toren leidde ook een trap naar de fraaie schepenzaal. Wat moet men hier, uit het donker en de stank van het gevang omhooggekomen, in het helle licht van de hoge kruisvensters en voor de praal der scepenen, met de ogen geknipperd hebben. Welk een spanning en angst móet deze gevangenen bekropen hebben wanneer eenmaal de tijd voor het gericht gekomen was. Humaan waren de rechters nog niet. De tijd vroeg eer om

wraak dan om straf, het goed en het kwaad hadden nog de felle, primitieve kleuren van het habijt der scepenen. Tussentinten, nuances bestonden nog niet.

Na het voorarrest kwam men niet voor een gevangenisstraf in de kerker terug, omdat vrijheidsberoving in die tijd nog niet als straf gold. Men zou er alleen weer komen om te wachten op de uitvoering van het vonnis, of op een nog scherper en pijnlijker verhoor (torture), om later gesteld te worden aan Die Kake van den Haag, of gejaagd te worden in de Kooy. Deze kooi stond tussen de burgemeesterskamer en de Grote Kerk in; een ijzeren tralie-kooi op een paal. Bij voorkeur werden vrouwen van lichte zeden hierin gestraft. Wanneer het vergrijp niet te erg was draaide de beul, nadat de veroordeelde aan de tralies was vastgebonden, de kooi enige malen snel in het rond en dan kon zij het ding, onder het hoongelach van de omstanders, een beetje duizelig verlaten. Maar het kon ook de straf zijn, waarbij zo lang en snel gedraaid werd, dat zo iemand hevige bloedend en met gebroken ledematen voor dood in het stof rolde en soms met het leven betaalde aan het primitieve rechtvaardigheidsgevoel van de

menigte, die bij de terechtstelling altijd joelend, gillend of huilend aanwezig was.

Terechtstellingen zagen de burgemeesteren van Die Haghe uit hun kamers, voorbij het schavot en de koe keken zij uit over de kermis bij de kerk. Soms borgen de scepenen hun veroordeelden op tot de kermis er was, om dan met een terechtstel-

Onmogelijk is het om, zonder in dorre opsommingen te vervallen, binnen het kader van een artikel in dit blad, de hele geschiedenis van het Oude Stadhuis van 's-Gravenhage, zoals de heer J. C. Herpel die uit steen en geschrift gelezen heeft, na te vertellen.

Het leek de redactie daarom aantrekkelijker om uit deze geschiedenis een tamelijk korte periode te nemen, hem te

Tijdsbeeld

verzoeken om speciaal hiervan te vertellen en zo, aan de hand van zijn woorden en het rapport, een tijdsbeeld op te trekken.

Op deze bladzijden vindt u dus de tijd van de late middeleeuwen, omstreeks de bouw van het oudste deel van het Stadhuis, dat zijn mooie Renaissance-gevel verheft tegenover de Nieuwstraat. Het spreekt vanzelf, dat de complete historie van het Oude Stadhuis ook zou moeten vertellen van die andere gedeelten. Van het fraaie deel tegenover de kerk, dat tot stand kwam in een tijd, waarin deuren breed moesten zijn opdat de dames er met hun hoepelrokken doorheen zouden kunnen als zij met karos of slede waren gearriveerd, de tijd waarin knappe decorateurs de gang en lantaarn in de hall met een barok krullenwerk versierden. Van de tijd ook, waarin op de ronding aan de Grote halstraat het lelijke politiebureau werd gebouwd, met kamers voor de Telefoon en de Cholera-inspecteur.

ling het beeld te verhevig en veel mensen te kunnen laten zien, hoe verschrikkelijk het recht en de macht zich vermochten te wreken. Deze manier van doen had soms ook een politieke betekenis: men probeerde er de bevolking mee op zijn hand te krijgen. De terechtstelling paste dan uitstekend in de „feestelijkheid” van de kermis, die vooral een ontlading van de gedurende een heel jaar opgekropte gevoelens geweest moet zijn, een vrijplaats voor drinken, schelden, vechten, vrijen, moorden en stelen. Heel wat anders dan de plechtigheid en rhetoriek, die toen voor de vier-schaar werd gebruikt, voordat de aanklager zijn zin kreeg en de veroordeling was gevallen. Of... voordat hij ongelijk kreeg en zelf de straf moest ondergaan die hij geëist had. Plechtiger ging het ook toe in de kamer van de burgemeesteren. Ondergeschikt aan de baljuw, (de ver-tegenwoordiger van de graaf en een machtig en geducht heerschap,) waren

**Engeltje draagt plattegrond
van het Haags stadhuis op schilderij
in de burgemeesterskamer**

zij belast met het innen van de belastingen, werden zij later medebestuurders, enigszins vergelijkbaar met de huidige wethouders van financiën. De burgemeesteren sloegen adel en burgerij aan en het binnenstromende geld voor heer of Graaf werd voorlopig geborgen in de geldkelder.

Het geld is voor ons een vaag begrip. Grote bedragen worden betaald zonder dat iemand een cent ziet. In die tijd was geld het prikkelende kostbare metaal, symbool niet slechts van rijkdom, maar vooral ook van macht. Een vorst kon het uitstallen voor zijn onderdanen om daarmee ontzag af te dwingen. Het glinsterende goud fascineerde even sterk als zijn fraaie opschik en zijn kostelijke kleding, zonder welke hij het gewone volk niet tegemoet zou treden. Realiseerde men zich, dat dit goud en geld ook het goud en geld was, dat hij van de zelfde burgerij had verkregen?

Voorlopig schoolde men samen, waar vorst en machthebber zich vertoonde. Zelfs de geschiedschrijvers ontkwamen nauwelijks aan de goddelijke sfeer die hem omgaf en weigerden hem als een gewoon mens met lumen en grillen te zien. Men schoolde samen, wierp zich in het stof, huilde van aandoening en juichte vivat! Ook al taande de macht en het aanzien van de adel omdat het ophouden van de stand steeds duurder werd temidden van de zich emanciperende burgerij, omdat oorlogen en strafexpedities, noodzakelijk voor het behoud van de macht, geldverslindende affaires waren.

Aan justitie en financiën dus waren kelder en begane grond gewijd, hier verscheen ook de haljuw, dat geduchte personage, die tot de Napoleontische tijd toe de aanzienlijkste man van de burgerij zou blijven.

Deze haljuw is op de grote regentenschilderijen, waarvan er nog vier in het stadhuis hangen, immer en altijd met de grootste opschik, soms met de dikste buik, geheel rechts

van het gezelschap van regeerders afgebeeld.

Van Financiën waren ook vertegenwoordigers op de verdieping: hier zaten de thesauriers, de lieden, die de administratie van de geldzaken bij hielden, de mannen, die afdaalden in de geldkelder om daar het geld te tellen en te waarden.

Hier ook was de camer van de fabriek, later de opperfabriek van Die Haghe, de oudste dienst van gemeentewerken die Nederland kent.

Toen dit stadhuis nog maar pas gebouwd was golfde de opstand door het land. Koning Philips II benoemde voor zijn vertrek nog de eerste Haagse burgemeesters, er na viel het open dorp bijna geheel ten slachtoffer aan de beroeringen. Spanjaarden, Geuzen, Engelsens, Zwitsers plunderden beurt om beurt de huizen. De bevolking vluchtte grotendeels weg en reizigers zagen op hun doorreis verlaten, met gras begroeide straten, met uitgeplunderde, half vernielde en desolate woningen, waar de paarden die er gestald waren geweest, hun sporen zelfs in de woonkamers hadden achter gelaten.

De fabriek had het stadsbestuur nodig om (na deze ellende van plundering, beeldenstorm en een brand van de Grote kerk, die zich had uitgebreid tot in de Vlamingstraat) met vaste hand leiding te kunnen geven aan het herstel en het opnieuw bewoonbaar maken van de stad.

Het was niet een grote georganiseerde dienst als de huidige, het moet meer een toezichhoudende instantie geweest zijn, met zekere macht bekleed om wat nodig was te kunnen laten uitvoeren. Men had de hand in de aanleg van straten en (open)riolen en dit waren, hoe primitief zij ook geweest mogen zijn belangrijke dingen in het leven van een stad.

Op de eerste etage ook was de weescamer, waar de verzorging van arme en verweesde kinderen geregeld werd. Wie er goed in zat en in vrede met zich zelf wilde leven of wie als rijk en goed bekend wilde staan of wie

de rust wilde hebben te weten dat zijn nabestaanden goed verzorgd zouden zijn, schonk geld aan de weescamer, en er moet met dit geld in een tijd van pralerige rijkdom en zwarte armoede goed werk gedaan zijn. Maar in moeilijker tijden voor de stad was het te verleidelijk om niet aan dit geld te komen en dan leden de wezen er onder, dan werden de weescamers exploitatiebureaux voor de verder onbeschermden kinderen.

En dan blijven er, onder de daksparen en achter de tierelantijnen van de rijk versierde topgevel, de zolders over. Hier geen dienaren van gerecht of stadsbestuur, hier, bij kaarslicht, de rhetoriek van de burger, vlammeende volzinnen en feestvreugde der rederijkers. Niet altijd ongedwongen echter.

De „Camers van Rhetorijke” zijn onvergelykbaar met onze toneel- en amusementsclubs. Gekenmerkt door een veel sterker onderlinge band, — die overigens ook heel het middel-

eeuwse gildeleven beheerste, — waren het meer dan aanleidingen tot gezellige en kunstzinnige bijeenkomst, dikwijls centra van maatschappelijk en politiek denken. Hier toetste men zijn ideeën, hier spraken nieuwlichters en geestelijke voortrekkers. Een stadsbestuur uit die onrustige tijd zag hier vele lonten in het kruitvat van het oproer, waar overwegend jonge en van nature radicale geesten hun mening vormden, meningen, die licht naar buiten zouden kunnen treden en dan, heftig als men toen was, ogenblikkelijk, spontaan en overgegeven, vele en vele navolgers zouden vinden. Het antwoord van de overheid op dit gevaar zou ons doen denken aan de Duitse overheersing: de rederijkersverenigingen werden verboden, op één ongevaarlijke na. En deze mocht, met de gunst en onder het oog van het stadsbestuur, op de zolder van haar eigen stadhuis vergaderen en oefenen. Met de boodschap, dat zij voorzichtig met vuur en licht diende te zijn. Meer was niet nodig.

Hebt U een gedicht voor ons?

In het vorige nummer kondigde de redactie van „Den Haag en Wij” een gedichtenprijsvraag voor haar lezers aan. Het is de bedoeling, dat een jury de ingezonden gedichten zal beoordelen en dat een aantal er van in dit blad zullen worden gepubliceerd. De redactie heeft gemeend de inzendtermijn te moeten verlengen tot 31 maart '56.. Als prijzen zijn een aantal boekenbonnen beschikbaar gesteld.

Voorwaarden voor deelname zijn:

Ingezonden gedichten moeten oorspronkelijk zijn en nog niet eerder gepubliceerd.

De redactie verkrijgt door de inzending het éénmalig publicatierecht van ieder gedicht.

Inzendingen kunnen onder schuil-

naam worden gestuurd. In dit geval dient het gedicht (de gedichten) verzegeld te zijn van een gesloten enveloppe, waarop schuilnaam en een correspondentie-adres vermeld staat. In de enveloppe, dient een briefje gesloten te worden met volledige naam en adres. Bij bekroning van het gedicht kan de redactie dan schriftelijk vragen of de enveloppe geopend mag worden en welke naam of schuilnaam of schuilnaam mag worden gepubli-

De jury bestaat uit: Drs. G. Kamp-huis, W. Hoekstra, dr. D. G. G. van Ringelestein en J. M. Galjaard.

Inzendingen: Redactie Den Haag en Wij, Kamer 3116 A, Burgemeester de Monchyplein 14.